

Larisa CUZNEȚOV

dr. hab., prof. univ., Universitatea Pedagogică de Stat I. Creangă din Chișinău

Eficiența personală a cadrelor didactice în contextul educației umaniste a elevilor

Rezumat: *Articolul reprezintă un studiu teoretico-aplicativ care dezvăluie esența și conținutul eficienței personale (self-efficacy) a cadrelor didactice în contextul educației umaniste a elevilor. Totodată, sunt expuse rezultatele obținute pe un eșantion experimental stratificat și reprezentativ de cadre didactice și liceeni în urma unei cercetări care viza studierea*

înțelegerii de către aceștia a eficienței personale, precum și determinarea dificultăților în procesul de formare și manifestare a calității date. Valorificarea axei epistemologice le-a permis cercetătoarelor să fundamenteze științific și să elaboreze axa praxiologică, concentrată într-un instrument pedagogic denumit Suport orientativ pentru identificarea și evaluarea calităților autoeficienței cadrului didactic în contextul educației umaniste a elevilor.

Cuvinte-cheie: *(auto)eficiență, cadre didactice, educație umanistă, elev, maturitate personală, maturitate profesională, cercetare.*

Abstract: *The article represents a theoretical-applied study, which reveals the essence and content of the personal efficiency/self-efficacy of teachers in the context of the humanist education of students. The authors also present the results of a study based on an experimental sample of teachers and high-school students, which examined their understanding of the self-efficacy of teachers and detected the difficulties impeding the development of this professional quality. An exploration of the epistemological axis allowed the researchers to scientifically substantiate and to elaborate the praxiological axis, concentrated in a defined pedagogical tool: Support for the Identification and Evaluation of a Teacher's Self-Efficacy Qualities in the Context of the Humanist Education of Students.*

Keywords: *self-efficacy, teachers, humanities education, student, personal maturity, professional maturity, research.*

Natalia CARABET

dr., conf. univ., Universitatea Pedagogică de Stat I. Creangă din Chișinău

Conform aprecierii unor cercetători din domeniul științelor educației [1; 2; 4; 5; 8], existența și eficiența umană, inclusiv eficiența profesională, sunt produse ale interacțiunii persoanei cu mediul. În mod evident, această interacțiune cu mediul extern depinde de un șir de factori personali – de exemplu, sănătatea și capacitățile individului, aptitudinile, inteligența cognitivă și afectivă, experiențele anterioare, trăsăturile de personalitate (temperament, caracter etc.), particularitățile de vârstă, deschiderea spre interrelaționarea socială și spre învățare, performanțele obținute în variate activități și, desigur, motivația persoanei, încrederea în succes și în forțele proprii.

Întrucât ne-am propus să elaborăm un studiu te-

oretico-aplicativ care va elucida eficiența personală (autoeficiența) a cadrului didactic în contextul educației umaniste a elevilor, considerăm oportun să menționăm aspectul interdisciplinar și complex al acestei probleme. În studiul nostru vom aborda succint și esențializat axa epistemologică a conceptului vizat, apoi vom explora axa praxiologică. Așadar, angajarea persoanei într-o activitate și performanța obținută de ea în acea activitate sunt dependente de o dimensiune importantă, pe care cercetătorul Albert Bandura a definit-o drept *autoeficiență (self-efficacy)*.

Conceptul în cauză a fost lansat de savant și inclus în circuitul științific în a doua jumătate a secolului trecut (mai exact, în anul 1970), în contextul teoriei social-cognitive. După A. Bandura, autoeficiența se referă la tot ceea ce crede persoana despre abilitățile proprii și despre capacitatea pe care o are de a duce la bun sfârșit acțiunile necesare obținerii unor performanțe. Forma succintă și precisă a autoeficienței persoanei ar putea fi redată prin sintagma ”cred că pot” [1; 7]. În lucrările sale, savantul subliniază că autoeficiența persoanei pornește de la *percepția evaluativă* pe care aceasta o construiește în baza propriilor abilități, capacități și performanțe, obținute într-o anumită activitate finalizată cu succes.

În esență, oamenii cunosc efectul încrederii în forțele proprii pentru autoreglarea conduitei prin intermediul automotivării spre reușită. Cadrele didactice nu fac excepție, ci, dimpotrivă, explorează activ această posibilitate în procesul muncii lor cu elevii, stimulându-i și motivându-i spre atingerea succesului. Dacă persoana crede în reușită, ea va fi mai sigură, mai curajoasă în calea spre atingerea scopului; și invers, dacă nu este încrezătoare în forțele proprii, atunci va manifesta anxietate, teamă, va fi nehotărâtă sau chiar frustrată.

În viziunea lui A. Bandura [1], este necesar să conștientizăm că la formarea autoeficienței contribuie patru factori, patru resurse majore: *experiențele și performanțele obținute anterior (mastery experiences)*, *modelarea socială și/sau experiențele indirecte (vicarious experiences)*, *convingerile personale, factorii fiziologici și emoționali*. Bineînțeles, atât prima resursă, care ține de *experiențele și performanțele obținute anterior*, cât și celelalte resurse se constituie cu timpul, de-a lungul vieții persoanei. Pe parcurs, acestea se modifică, se dezvoltă. Procesul începe încă din copilărie, când adulții comunică și relaționează cu copilul, îl ghidează, îi creează intenționat situații de succes, îi explică motivul eșecurilor, îl învață să ia decizii și să-și planifice acțiunile, îl aprobă, îi stimulează creativitatea, sugerându-i încredere în forțele proprii. De fapt, aceasta contribuie activ la formarea primelor experiențe și performanțe, adică a resursei fundamentale, a celei care stă la baza auteficienței persoanei.

A doua resursă, *modelarea socială a experiențelor*

indirecte, desemnează procesul de comparare a propriei persoane cu altele. De aceea, este foarte important să avem în preajmă persoane pozitive, de succes, centrate pe acțiuni morale și performanță. În acest sens, este oportun să menționăm impactul enorm al modelului de comportament demn al părinților și al cadrelor didactice.

Resursa a treia, *convingerile personale*, se formează sub influența experienței sociale acumulate, dar și ca rezultat al încurajărilor verbale venite din partea celorlalți, mai cu seamă din partea persoanelor apropiate. Iată de ce în procesul de învățământ reușita elevilor depinde, în mare măsură, de aprecierile stimulative, îndemnurile și încurajările cadrelor didactice.

Ultima resursă, *factorii fiziologici și emoționali*, ține de condiția psihofizică și capacitatea de a controla emoțiile. Or, anume ea determină starea persoanei și facilitează sau împiedică realizarea reușită a sarcinii [1]. Prin urmare, cunoașterea resurselor autoeficienței îi va permite cadrului didactic să înțeleagă care din cele patru resurse necesită atenție și consolidare.

Pe lângă resursele descrise, considerăm foarte importante elementele componente ale eficienței personale a cadrelor didactice, care au fost identificate și descrise de mai mulți cercetători [2; 3; 4; 5]. Le vom prezenta pe cele specificate de M. Gaidar [8]: a) *componenta cognitivă și reflexivă*, care include capacitățile de cunoaștere, și metacunoaștere, reprezentările și reflecțiile despre sine, despre calitățile profesionale ale persoanei, care sunt parte din concepția ”Eu”; b) *componenta emoțională și evaluativ-apreciativă*, care rezidă în capacitățile de reglare a emoțiilor, în urma comparării calităților personale și profesionale ale individului cu cele ale unui angajat ideal; c) *componenta comportamental-reglatoare*, care se observă la nivelul aspirațiilor, al ambițiilor și comportamentului persoanei ce are dorința de a se realiza și de a se automonitoriza permanent în exercitarea activității profesionale.

Cercetătorii remarcă faptul că autoeficiența este variabilă în diferite domenii de activitate umană. Cadrele didactice trebuie să cunoască specificul celor trei elemente structurale importante, dar și caracteristicile de bază ale autoeficienței: *nivelul*, adică modalitatea în care persoana prezintă diferențe privind depășirea dificultăților în calea îndeplinirii sarcinilor; *puterea*, felul în care persoana manifestă încrederea în forțele și acțiunile sale pentru a obține performanță în activitatea preconizată; *generalitatea*, capacitatea de formare a propriilor viziuni și convingeri despre eficiența sa, pentru a le sintetiza și a le extinde asupra activităților similare [1, 7].

Conceptul de *autoeficiență* a apărut în psihologia învățării, fiind ulterior preluat, dezvoltat și completat cu variate abordări, orientări și interpretări teoretice, metodologii și tehnologii noi, ceea ce a permis valorificarea

sa în mai multe științe și domenii de activitate umană. La fel, noțiunea de *capacitate de autoeficiență* este activ explorată în teoria și practica educațională, managementul resurselor umane, sociologia educației și a familiei, psihologia pozitivă și psihologia umanistă.

Analiza lucrărilor din domeniul psihologiei pozitive [2; 6] ne-a permis să constatăm că această știință și-a atribuit pe deplin conceptul vizat, întrucât nu putem vorbi despre reușitele existențiale ale omului în afara eficienței personale – altfel, individul nu se simte împlinit și fericit. În prezent, oamenii cunosc și se străduiesc să urmeze principiile-cheie ale psihologiei pozitive: *a gândi pozitiv, a trăi emoții pozitive, a acționa în mod pozitiv* – mai exact, *a edifica și a manifesta comportamentul pozitiv*.

Pedagogia postmodernă orientează cadrele didactice și părinții spre educația umanistă, care este axată pe facilitarea învățării, dezvoltarea creativității, stimularea procesului decizional al elevului, învățarea centrată pe elev, acceptarea și înțelegerea empatică, ascultarea comprehensivă a elevului, ceea ce efectiv îi obligă pe pedagogi să-și dezvolte autoeficiența. După cum se poate observa, eficiența personală a cadrelor didactice a devenit o condiție și o valoare prioritară a persoanelor implicate în educarea tinerei generații. Când privește bunăstarea psihologică și morală a cadrelor didactice, aceasta se află într-un raport de interdependență cu bunăstarea (starea de bine) a elevului. Astfel, având grijă de sporirea propriei autoeficiențe, cadrul didactic creează și stimulează autoeficiența elevului, fortifică motivația lui pentru cunoaștere și învățare, ameliorează sănătatea și starea emoțională a acestuia, cultivă orientarea spre autoeducație și autoactualizare.

Această situație a fost confirmată și de rezultatele unui sondaj de opinie, realizat recent în rândul cadrelor didactice (290 de subiecți) și al liceenilor (330 de subiecți). Prezentăm câteva date relevante și opinii ale subiecților investigați.

Cadrelor didactice:

- 93,4% au menționat că autoeficiența reprezintă o calitate importantă și necesară în activitatea educativă, concretizând un șir de elemente ale acesteia;
- 73,6% ar dori să-și fortifice autoeficiența în comunicarea cu elevii, managementul stresului și al emoțiilor;
- 55,2% consideră că au nevoie de a-și dezvolta autoeficiența în domeniul tehnologiilor informaționale/formarea competențelor digitale;
- 31,4% susțin că ar dori să exerseze și să dețină capacități de gândire științifică, precum și să perceapă și să proiecteze pozitiv personalitatea elevului și realitățile educaționale.

Liceenii:

- 86,4% consideră că pedagogii ar trebui să fie mai eficienți în comunicare și relaționare cu elevii și părinții acestora;
- 72,6% au remarcat lipsa grijii cadrelor didactice pentru reputația și imaginea lor (de personalitate, de pedagog, de gen etc.);
- 59,5% au obiecții față de competențele profesionale ale cadrelor didactice, și anume nu sunt satisfăcuți de cunoașterea materiei (a conținuturilor curriculare), de aplicarea metodelor didactice la explicarea temelor și la evaluarea cunoștințelor elevilor;
- 31,6% sunt de părere că pedagogii le încalcă dreptul la libera exprimare și manifestă autoritarism neargumentat;
- 28,7% ar dori o eficiență sporită a cadrelor didactice în organizarea și desfășurarea activităților nonformale;
- 28,3% consideră că managerii și cadrele didactice trebuie să respecte normele etice, să fie obiectivi și corecți în comunicarea și comportamentul cu ei (respectarea deontologiei profesionale).

După cum se poate observa, unele opinii și aspirații ale cadrelor didactice și ale elevilor sunt similare, ceea ce sugerează că există dificultăți reale în comunicarea și relaționarea interpersonală, în autocontrolul emoțiilor, în procesul de democratizare a relațiilor pedagog-elev, în valorificarea optimă a tehnologiilor educaționale și informaționale și, desigur, în ceea ce se numește autoeficiență și *maturitate profesională*. Totodată, putem constata un nivel sporit de cerințe ale elevilor față de personalitatea și competențele profesionale ale cadrelor didactice.

Așadar, dezvoltarea și/sau sporirea autoeficienței cadrelor didactice nu are limite. Aspectele expuse ne orientează spre specificarea caracteristicilor de personalitate și a calităților pozitive ale cadrelor didactice care manifestă autoeficiență.

În primul rând, ne vom referi la un aspect important al eficienței personale, abordat de A. Maslow, definit ca *maturitate profesională*, pe care cercetătorul a corelat-o cu *maturitatea psihologică*, opusă conceptului de *imaturitate profesională*. Savantul consideră că autoeficiența se poate dezvolta doar în baza maturității psihologice și a celei profesionale. Studiind reperele epistemologice ale problemei și analizând ideile cu referire la dezvoltarea autoeficienței cadrelor didactice în contextul educației umaniste a elevilor, nu am constatat decât diferențe neînsemnate în interpretarea resurselor acesteia, în timp ce caracteristicile de bază ale personalității care manifestă maturitate profesională și cele ce denotă eficiență, practic, nu diferă. Așadar, *maturitatea profesională a cadrului didactic* este un fundament propice pentru

dezvoltarea eficienței: ea pune în valoare talentele acestuia, capacitățile și competențele, contribuie la dezvoltarea persoanei sub aspect moral, științific, cognitiv, etic, intelectual și psihofizic. Elementele detaliate ale maturității profesionale (15 elemente) sunt încorporate în prima rubrică a Tabelului 1. Acestea interacționează activ cu elementele structurale ale autoeficienței cadrelor didactice, prezentate în rubrica a doua.

Opus maturității și autoeficienței este **fenomenul imaturității profesionale** a cadrelor didactice, aceasta manifestându-se prin ineficiență, incapacitatea de a se autoanaliza, autoevalua și autoaprecia critic. Un cadru didactic imatur sub aspect profesional nu este în stare să-și asigure nici propriul progres și succes, nici pe cel al elevilor. El se focusează pe trăsăturile persoanelor, și nu pe soluționarea problemelor, delimitează discipolii în *buni și răi*, manifestă dependență sporită față de opiniile colegilor și ale altor persoane.

Reieșind din accepțiunile lui A. Bandura [1] privind autoeficiența persoanei, resursele și elementele componente ale acesteia, plecând de la caracteristicile eficienței personale a cadrelor didactice și particularitățile persoanei care se autoactualizează, specificate de A. Maslow [3], de la viziunile cercetătorilor H. Graham [apud 5] cu privire la calitățile eficienței pedagogice, M. Gaidar [8], S. Pineaeva [9], I. Andreev [9], O. Kutuzova [10], inclusiv de la rezultatele sondajului, ale investigațiilor și observațiilor noastre de durată, am elaborat un instrument pedagogic, care poate servi drept ghid: *Suport orientativ pentru evaluarea și identificarea calităților ce denotă maturitatea profesională, nivelul de autoactualizare și autoeficiență a cadrelor didactice*, încorporând concomitent principiile și strategiile aplicate în educația umanistă a elevilor (Tabelul 1).

Tabelul 1. *Suport orientativ pentru evaluarea și identificarea calităților ce denotă maturitatea profesională, nivelul de autoactualizare și autoeficiență a cadrelor didactice*

Elemente ce denotă autoactualizarea și maturitatea profesională a persoanei	Elemente structurale ale autoeficienței cadrului didactic
Aprecierea obiectivă a realității	Aprecierea obiectivă a realității educaționale și a elevilor
Acceptarea de sine și a altora	Conștiința valorii sale
Naturalitatea reacțiilor și a relațiilor interpersonale	Cultura manifestării emoțiilor și managementul stresului
Respectarea normelor etice și a tradițiilor	Respectarea normelor deontologiei profesionale
Conformismul conștient la nivel comportamental	Unitatea conștiinței și a conduitei morale, centrarea pe reflecție
Simțul umorului	Corelarea umorului cu simțul măsurii/adecvația etică
Orientarea strategică în profesie și carieră	Îmbinarea orientării tactice, strategice și de perspectivă în activitatea didactică
Tendința spre autoperfecționare	Axarea pe autoobservare, reflecție, evaluare și învățare permanentă
Autonomie în relațiile cu comunitatea	Autonomie rezonabilă
Raportarea activității profesionale la sistemul de valori umane	Promovarea valorilor autentice în procesul educațional formal și nonformal
Deschidere spre descoperirea noului	Colaborarea și parteneriatul activ cu familia și comunitatea
Promovarea valorilor democratice	Respectarea drepturilor omului și ale copilului
Poziția optimistă de viață	Îmbinarea optimismului, a înțelepciunii și a recunoștinței în viața cotidiană și activitatea profesională
Unitate dintre gândire, acțiune și fapte	Gândirea pozitivă și reflecția
Creativitate și originalitate	Axarea pe știință, creativitate, originalitate
Principii ale orientării umaniste în educație	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Individul uman, copilul este o persoană care creează sensul vieții. ▪ Personalitatea copilului este de prim interes, concentrarea atenției asupra acumulării de experiențe, în baza studiului omului. ▪ Alegerea umană, creativitatea, valorizarea și autorealizarea sunt subiecte esențiale în educația copilului. ▪ Cultivarea demnității persoanei reprezintă valoarea majoră în educația umanistă. ▪ Obiectivul educației este înțelegerea și facilitarea dezvoltării și a creșterii personale. 	
Strategii aplicate în educația umanistă a elevilor	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Strategia magistrală: învățarea centrată pe elev; dezvoltarea, autoactualizarea persoanei în funcție de interesele, aspirațiile și sentimentele copilului, cu scopul formării unei personalități autonome și eficiente. 	

▪ **Strategii operaționale:** facilitarea învățării, îmbinând învățarea cognitivă cu cea experiențială, care reprezintă cumulul de semnificații aplicate în contexte relevante; cultivarea sistematică a autoanalizei, reflecției, încrederii în sine, dezvoltarea capacității de autoevaluare și de independență a spiritului; cadrul didactic acceptă, apreciază și înțelege elevul, practică *ascultarea* comprehensivă a acestuia; crearea și menținerea unui climat pozitiv în grupul/clasa de elevi; definirea și clarificarea obiectivelor elevilor și ale grupului de elevi; respectarea și ghidarea ritmului individual de cunoaștere/învățare al elevilor; cadrul didactic manifestă flexibilitate, interes pentru fiecare elev, comunicând și interrelaționând într-o cheie pozitivă cu întregul grup.

În finalul studiului, ne vom referi la pozițiile de bază ale psihologiei umaniste – știință care a apărut în a doua jumătate a secolului trecut, fiind întemeiată de A. Maslow și dezvoltată de C. Rogers, Ch. Buhler, J. Cohen, A. de Peretti etc., care penetrează teoria generală a educației, conținutul și practicile educaționale. În centrul educației umaniste, ca și în psihologia umanistă, se situează omul și problematica umană, viața sa personală și relațională, ipostazele construcției și devenirii lui, atitudinea activă față de propria experiență [4, p. 12] și, desigur, edificarea și valorificarea eficienței personale. În acest sens, principiile orientării umaniste în psihologie au fost clar formulate și exprimate de *Asociația Americană de Psihologie Umanistă* [4; 5] (Tabelul 1, compartimentul 3).

În pofida unor critici, deseori neargumentate, din partea adeptilor didacticismului sec, ai disciplinei riguroase în instruire, ai autoritarismului pedagogic, studiul teoretic și analiza experiențelor în domeniul educației demonstrează că abordarea valorilor și principiilor educației umaniste a elevilor asigură sporirea autoeficienței cadrelor didactice, creșterea lor personală, sprijină maturizarea psihologică și socială, contribuie la stimularea creativității, originalității și libertății în luarea și urmarea deciziilor proprii, facilitează autoactualizarea și devenirea personalității.

Educația umanistă se poate combina organic cu principiile și strategiile cognitiv-constructiviste ale învățării, care promovează dezvoltarea metacogniției, a autoreglării învățării, precum și formarea gândirii critice, ambele paradigme promovând o viziune holistică asupra omului prin abordarea sistemică a procesului educațional.

CONCLUZII

Sintetizând cele relatate, conchidem că ne-a reușit:

1. Să dezvoltăm esența conceptului de bază al eficienței personale/autoeficienței, să explicăm conceptele operaționale, obiectivate în percepția evaluativă, resursele autoeficienței, elementele componente ale autoeficienței cadrului didactic; să descriem și să explicăm maturitatea și imaturitatea profesională; să elucidăm chintesența educației umaniste a elevilor.

2. Să formulăm o definiție privind eficiența personală a cadrelor didactice, pe care o abordăm ca pe un cumul de calități moral-volitiv, convingeri personale și capacități de a mobiliza potențialul intelectual, afec-

tiv, motivațional și comportamental, ceea ce asigură controlul și monitorizarea acțiunilor cu caracter profesional/educațional și personal, orientând persoana spre reflecții, autoeducație și autoactualizare permanentă, influențând, totodată, într-un mod pozitiv conștiința valorii sale.

3. Să stabilim și să caracterizăm elementele de autoactualizare, ce denotă maturitatea profesională a cadrului didactic, elementele structurale ale acesteia, pe care le-am corelat cu principiile orientării umaniste a educației și strategiile aplicate în educația umanistă a elevilor, ceea ce a asigurat fundamentarea științifică și elaborarea instrumentului pedagogic *Support orientativ pentru evaluarea și identificarea calităților ce denotă maturitatea profesională, nivelul de autoactualizare și autoeficiență a cadrelor didactice*.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Bandura A. Self-Efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. În: Revista de Psihologie, nr. 84 (2), 1997, pp. 191-215.
2. Cuznețov L. Conștiința valorii și eficiența personală a cadrului didactic ca strategie de prevenire a reducerii realizărilor personale. În: Acta et Commentationes (Științe ale Educației), nr. 2 (8), 2016, pp. 4-11.
3. Maslow A. Motivație și personalitate. București: Trei, 2013. 567 p.
4. Sălăvăstru D. Psihologia învățării. Teorii și aplicații educaționale. Iași: Polirom, 2009. 228 p.
5. Pânișoară G. Psihologia învățării. Cum învață copiii și adulții? Iași: Polirom, 2019. 294 p.
6. Szentagotai-Tătar A., David D. Tratat de psihologie pozitivă. Iași: Polirom, 2017. 339 p.
7. Бандура А. Теория социального учения. СПб: Евразия, 2000. 320 с.
8. Гайдар М. Развитие личностной самоэффективности студентов-психологов на этапе вузовского обучения. Автореферат диссертации на соискание степени кандидата психологических наук. Курск, 2008.
9. Пиняева С., Андреев И. Личностное и профессиональное развитие в период зрелости. În: Вопросы психологии, 1998. Pe: <http://www.vopsy.ru/issues/1998/982003.htm>
10. www.researchgate.net/figure/Fully-conditioned-model fig2